

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wstęp

Author: Marek Piechota, Janusz Ryba, Maria Janoszka

Citation style: Piechota Marek, Ryba Janusz, Janoszka Maria. (2016). Wstęp. W: M. Piechota, J. Ryba, M. Janoszka (red). Od oświecenia ku romantyzmowi i dalej... : autorzy - dzieła - czytelnicy. Cz. 6 (S. 9-10). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelników bardziej szczegółowo zainteresowanych literaturą polską wieków XVIII i XIX, zwłaszcza zaś problemami oświecenia i romantyzmu, inspiracjami ich twórców oraz recepcją ich dzieł w epokach późniejszych (dedykujemy go więc badaczom, doktorantom i studentom kierunków nie tylko *stricte* filologicznych czy polonistycznych) kolejny, już szósty tom zbiorowy, publikację Zakładu Historii Literatury Oświecenia i Romantyzmu Instytutu Nauk o Literaturze Polskiej im. Profesora Ireneusza Opackiego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Ukazanie się szóstego tomu w ciągu dwunastu lat to dla nas oczywiście akademickie święto, choć musimy z żalem przyznać, że nie udało się – z różnych względów – utrzymać ściślejszej regularności; przywołanie w tym aspekcie określenia o połowę krótszego odcinka czasu od starożytnej olimpiady, mianowicie biennale, byłoby więc raczej lekkim nadużyciem.

Dochodzą do nas głosy, że poprzednie tomy mają zasięg „ogólnopolski”, seria zaś stała się „periodykiem rozpoznawalnym już w poszczególnych polskich środowiskach historyków literatury. Każdorazowo stanowi on ważną wypowiedź polonistyczną, która liczy się w badaniach naukowych naszej współczesności. Pewnym świadectwem recepcji pisma jest fakt jego pojawiania się w pracach rocznych i magisterskich studentów polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego” – tę informację i ocenę czerpiemy z ważnej dla nas recenzji wydawniczej prof. dra hab. Wiesława Rzońcy (kolejnego – po prof. prof. Józefie Bachórze, Alinie Kowalczykowej i Zbigniewie Sudolskim – dobrego ducha naszego, rozpiętego na lata, wydawniczego przedsięwzięcia). Nie miejsce tu na kompletną dokumentację zjawiska tyleż charakterystycznego dla współczes-

nej ewaluacji badań naukowych, co równocześnie jednak budzącego nasz spory niepokój. Nie przeceniamy roli indeksu prac cytowanych, zwracamy jedynie uwagę na fakt, że tego rodzaju echo naszych działań nie jest niemiłe.

W wymyślonej przed laty jakże pojemnej formule tej serii *Od oświecenia ku romantyzmowi i dalej... Autorzy – dzieła – czytelnicy* pobrzmiewa odgłos hołdu dla „Uczonego i Wychowawcy”¹ pokoleń polonistów, w tym i naszego Mistrza – Patrona Instytutu. W tytule tej niewielkiej jeszcze serii – skromnej części znacznie obszerniejszej, ukazującej się pod patronatem naszego Instytutu p.t. „Historia Literatury Polskiej”, zawarliśmy także czytelną aluzję do znakomitej książki Czesława Zgorzelskiego sprzed niemal półwiecza, która zachowuje inspiracyjną moc oraz przynosi niezmaconą pewność, że precyzyjne dociekania historycznoliterackie nachylone ku kontekstom współczesności² nadal mają sens. Pisaliśmy o tym tropie inspiracji we *Wstępie* do poprzedniego – piątego tomu tej serii. Dziś spostrzegamy ponadto, niezauważoną wcześniej, zbieżność z tytułem zbioru prac Jeana Fabre’a przygotowanego u schyłku ubiegłego wieku przez Krystynę Kasprzyk³. Tak rodzi się przekonanie o roli uświadomionych i nieuświadomionych (intuicyjnych?) tropów, którymi niekiedy podąża inspiracja badań podstawowych dla interesującej nas tu dyscypliny.

Wypada powtórzyć, kolejny raz, akapit jednej z wcześniejszych przedmów, że tak trwa sztafeta historycznoliterackich fascynacji, bieg spowolniany wieloma przeszkodami, maraton nader wyczerpujący, przecież dla zachowania tradycyjnych wartości naszej kultury niezbędny. Laur wieńczy czoła nie zwycięzcom, a wszystkim uczestnikom biegu, „spółbiegaczom”, jakby powiedział Juliusz Słowacki. Pojawiają się też, jakoś spodziewane, a jednak zaskakujące, zupełnie nowe jakości i osiągnięcia, z których spostrzeżenia Czytelnicy – jeśli zechcą – mogą odnieść dodatkową intelektualną niebotyczną przyjemność lub przyziemny pożytek.

Tom niniejszy, podobnie jak poprzednie, gromadzi studia i szkice autorstwa pracowników Zakładu (nadal prace tylko jednej jedynej autorki pojawiają się we wszystkich tomach...), a także zaprzyjaźnionych z Zakładem badaczy z innych ośrodków akademickich oraz doktoran-

---

¹ Środowisko macierzyste Profesora uczeło pamięć badacza obszerną monografią: *Czesław Zgorzelski – Uczony i Wychowawca*. Red. D. Paluchowska, M. Maciejewski. Lublin 2002.

² C. Zgorzelski: *Od Oświecenia ku Romantyzmowi i współczesności. Szkice historycznoliterackie*. Kraków 1978.

³ J. Fabre: *Od oświecenia do romantyzmu. Studia i szkice z literatury i kultury polskiej*. Red. K. Kasprzyk. Warszawa 1995.

tów, a nawet – co przestaje już dziwić w świecie współczesnym, a niegdyś było wprost nie do pomyślenia – zdolnego studenta znajdującego się zaledwie tuż za połową drogi do polonistycznego magisterium, choć pewnie będzie zmierzał kiedyś i do doktoratu.

W pracach niniejszego tomu dominuje, jak zwykle, problematyka romantyczna, jednak tom otwiera – tradycyjnie – tekst poświęcony pokłosiu „wieku światła”; jest to kolejna w tej serii refleksja dotycząca dorobku Jana Potockiego, mianowicie tekst o *Teatrze fantastyki w „Rękopisie znalezionym w Saragossie” Jana Potockiego*, w którym fikcja została przeciwstawiona realizmowi na podstawie najnowszych stanu badań i w odniesieniu do kontekstów francuskojęzycznych (języka oryginału arcydzieła literatury polskiej i francuskiej, a właściwie – światowej) i realiów kultury hiszpańskiej.

Kolejny tekst podejmuje zagadnienie *Inności w „Marii” Antoniego Malczewskiego*. Postmodernistyczna kategoria *inności* okazuje się tu użytecznym narzędziem metodologicznym nie tylko ze względu na dzisiejszą ideę postkolonializmu, ale może przede wszystkim w kontekście nasilających się problemów imigracyjnych.

Lektura następnego tekstu *O niewyrażalności w „Sonetach krymskich” Adama Mickiewicza* prowadzi do konstatacji, że podjęcie wskazanej w tytule problematyki *niewyrażalności* może się stać dobrą okazją do zaprezentowania rozbudowanej świadomości tekstury *Sonetów* na tle świetnej znajomości rozległej literatury przedmiotu oraz nie mniejszego oboznania z poezją XX wieku.

Kolejny tekst „*już ostrygł w poezji*” – „*Nienawidzę go*” – „*podałę mu rękę – i teraz jesteśmy razem*”. Mickiewicz w *listach Słowackiego* jawi się jako szlachetny przykład filologicznego minimalizmu, charakterystycznej dla tej postawy sumiennosci wobec źródeł, co prowadzi do rehabilitacji niżej dziś cenionego gatunku naukowej prezentacji, mianowicie przyczynku. To w pełni profesjonalne dopowiedzenie dorzucone elegancko – na podstawie epistolografii Słowackiego – do osławionego „antagonizmu wieszczów”.

Sądy wyrażone w następnym tekście „*Godzina myśli*” wymarzona w *duszy Słowackiego w kontekście jego fascynacji światem Calderóna* utwierdzają nas w nieoczywistym zrazu przekonaniu, że „barok spowił lirykę (i dramaturgię)” krzemienieckiego poety; inspiracje – nie zawsze świadome – okazują się o wiele bardziej rozległe, niż moglibyśmy przypuszczać, imaginacja nie zawsze znajduje swoje źródło w twórczości poetów niemieckich, a wpływów pesymistycznych nie trzeba utożsamiać wyłącznie z lekturami lorda Byrona.

Nader fortunne wydaje się także zainteresowanie późnoromantyczną Warszawą w tekście *Cyganeria warszawska a proces kształtowania*

się nowoczesnego rynku czytelniczego. Skojarzenie badań cywilizacyjno-socjologicznych z dociekliwością filologiczną wzbogaca varsovianistyczną literaturę o refleksję, iż „rynek czytelniczy zakładany tudzież implikowany przez Cyganów miał rysy zdumiewająco nowoczesne”. Pogarda dla pieniędzy występuje obok odejścia od klasycznego mecenatu w stronę mechanizmów rynkowych.

Tekst przedostatni „*Ręką artysty podwojone, uzupełnione, uprzytomnione obrazy poety*” – „*Konrad Wallenrod*” i „*Grażyna*” w ozdobnym wydaniu Jana Tysiewicza także podejmuje problematykę wydawniczą XIX wieku. Okazuje się, że ilustracje nieoczekiwanie konkretyzują sensy dzieła myląc – Aldona uczesana jak francuska dama, bohaterom towarzyszą w świecie ilustratora rokokowe bibeloty. Tekst odsyła do wyobraźni, a ilustracja z zasady jest mimetyczna, jednak równocześnie jest interpretacją dzieła, niekoniecznie zgodną z intencją twórczą jego autora. Nadto zwracają uwagę piękne, starannie dobrane reprodukcje (jedyne w tym tomie) ilustracji Tysiewicza, przechowywanych w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Tom domyka tekst *Fado po polsku. O portugalskim motywie w tytułach polskich dzieł (nie tylko) literackich* (Danilewicz-Zielińska, Stasiuk, Kadłubek, Słabuszewska-Krauze) przedstawiający kulturowe interteksty dla portugalskiego losu – pieśni *fado*, która zyskuje w Europie artystyczną autonomię, stanowiąc równocześnie emblemat literackiej egzotyki. W świecie współczesnym portugalski idiom uniwersalizuje się przy skromnym udziale także kultury polskiej. Szkic to pozornie tylko historycznoliteracki.

Za sugestią recenzującej poprzedni tom prof. Aliny Kowalczykowej załączamy i do tego, niezależnie od spisu treści bieżącej części, również *Aneks. Spis zawartości pierwszych sześciu tomów*.

Wyrażamy ponadto nadzieję, że zarówno różnorodność zaproponowanej w tej publikacji problematyki, chwilami ocierająca się nawet o pewną egzotykę, jak i wielorakość zastosowanych przez autorów (we *Wstępie* niewymienianych, by dobitniej zwrócić uwagę na problematykę prac, honorowanych jednak w pełni w *Spisie treści* i w pozostałych elementach wydawniczych) metodologii badawczych staną się bliskie – podobnie jak nam – Czytelnikom szóstego tomu tej serii.

Katowice, styczeń 2016 r.

Redaktorzy